

DE TAFEL VAN BEZUINIGING

een discussieprogramma van PROLOOG over het onderwijs

auteursvereniging **Proloog**

DE TAFEL VAN BEZUINIGING

een discussieprogramma van PROLOOG over het onderwijs

CJP-GEGEVENS

De Tafel van Bezuiniging.

Een discussieprogramma, gemaakt en gespeeld door een kollektief van Proloog in het seizoen 1982-1983.

Son: Auteursvereniging Proloog.

ISBN 90-70720-02-7

SISO 450 UDC 371

Trefw. : onderwijs : toneelwerken.

toneelwerkgroep **Proloog**

Postbus 8025 5601 KA EINDHOVEN Tel. 040-523315

www.toneelwerkgroepproloog.nl

inleiding

Theater is: Een aantal mensen die iets doen (noem het spelen) in aanwezigheid van andere mensen die dat "doen" niet voorbereid hebben. Zij allen bevinden zich op dezelfde plek. Die plek kan van alles zijn: een theaterzaal, een lokaal, een plein, een weiland. Gedurende een bepaalde tijd speelt zich op die plek tussen de aanwezige mensen iets af: een voorstelling. Dat wil zeggen dat van degenen die gekonfronteerd worden met de doeners een activiteit gevraagd wordt, die kan variëren van alleen maar kijken tot meespelen.

Nu is er in onze samenleving ook een aanbod in het kunstgebeuren dat louter en alleen vraagt om de activiteit van het kijken: film. De film verandert niet, welk publiek er ook naar kijkt, op welke plek ze ook vertoond wordt. In principe kan het publiek niets aan de rolprent veranderen.

De aanwezigheid van doeners en toeschouwers op hetzelfde moment zorgt voor een interactie. Hoe dan ook. De toeschouwers beïnvloeden in hun reactie het spel, ook al zitten ze stil te kijken en reageren ze niet verbaal, en kuchen ze alleen maar, of lachen of schuifelen ze. De menselijke aanwezigheid van speler en publiek heeft tot gevolg dat elke keer de afgesproken/ingestudeerde theater-activiteit anders zal uitpakken. "Anders" betekent dan dat de ene keer de voorstelling traag, de andere keer geïnspireerd, geolied of hoe dan ook zal gaan. Hoe vaak hoor je niet van acteurs dat er een goede zaal aanwezig is, of een matte of een goedlachse. Dat wil dus al zeggen dat publiek invloed heeft op het verloop van de voorstelling.

DIT THEATER IS WERKELIJKHEID.

Nu kun je in theater juist dat verschil met film gebruiken en verder uitbouwen. De vraag is: op wat voor manieren en in welke mate kunnen de toeschouwers de voorstelling beïnvloeden en veranderen en aan welke voorwaarden moeten de spelers voldoen wil het aanbod dat er met een voorstelling gedaan wordt beïnvloedbaar/veranderbaar zijn. Kort gezegd: De gelijktijdige

aanwezigheid van speler en toeschouwer heeft een wisselwerking tot gevolg. Hoe verwezenlijk je een zo intensief mogelijke wisselwerking?

Een ander voorbeeld van verandering/uitdieping van de functie van een medium. Een schilderij heeft in onze beschaving eeuwenlang als belangrijke functie gehad het zo realistisch mogelijk afbeelden van - meestal kapitaalkrachtige - personen, met de bedoeling deze personen zo mooi mogelijk te vereeuwigen. De uitvinding van de fotografie heeft deze taak grotendeels overgenomen. Je ziet dan ook dat schilders zich sindsdien veel intensiever zijn gaan bezighouden met vragen als: Wat is de essentie van het schilderen? Abstrakte schilderijen kwamen bijvoorbeeld vóór dat er fotografie bestond niet of nauwelijks voor. Tegelijk betekende fotografie een democratisering van de mogelijkheid tot vereeuwiging. Zoals fotografie de schilderkunst heeft ontheven van een aantal taken, zo heeft film een aantal taken overgenomen van theater. Film heeft theater ontheven van de taak om een zo exact mogelijke weergave van de werkelijkheid te zijn. Film is als middel veel beter in staat om die werkelijkheid te registreren of te suggereren. (Andere media zijn soms beter in staat tot informatieoverdracht dan theater dat is). Film is niet gebonden aan beperkingen die toneel kent. De realiteitsensatie die de eerste films teweegbrachten was enorm en sindsdien is steeds geprobeerd om de techniek die deze sensatie teweegbracht te verfijnen. Het is in dit verband niet toevallig dat de acteermethode van Stanislavski* juist voor film gebruikt wordt. Het enige wat film wat betreft realiteitswaarde mist ten opzichte van theater is de gelijktijdigheid van wat zich afspeelt. Toneelspelers zijn werkelijk aanwezig, filmacteurs zijn projecties van op celluloid vastgelegde beeldkes. Het onderscheid tussen theater en film ligt dus in de gelijktijdigheid; de lijfelijke aanwezigheid van spelers en publiek gedurende een bepaalde tijd in een bepaalde ruimte. Nogmaals: Al deze omstandigheden hebben in principe invloed op de voorstelling. Theater is in staat (in principe) om passief kijkgedrag te veranderen in daadwerkelijk participeren. We vinden dat theatermakers van deze mogelijkheid gebruik moeten maken. Dat wil zeggen: zich bewust zijn van deze specifieke eigenschappen van theater en zoeken naar manieren om die eigenschappen te ontwikkelen.

HET POLITIEKE VAN DIT THEATER.

Al veel vaker is er gezocht naar het ontwikkelen van die middelen dat directe contact met het publiek is geprobeerd te vergroten door bijvoorbeeld het publiek van speelruimte naar speelruimte te laten lopen, door als speler bij het publiek op schoot te gaan zitten etc. Dit zijn experimenten die vaak zijn uitgelopen op pure manipulatie. Het publiek hat amper of geen keus om te bepalen hoe zij wenste te reageren. Bijvoorbeeld de experimenten van Ritsaert ten Cate in Vickery, die deze ook benoemde als onderzoek in manipulatie. Als politiek theater meer wil dan een publiek voorschotelen wat de theatermakers als nuttig of nodig zien en werkelijk vorm en inhoud tot een eenheid willen maken dan is het zaak te zoeken naar vormen van theater die de mogelijkheden tot werkelijke participatie van een publiek bevorderen. Dat zal consequenties hebben voor speelstijl, decor, belichting, de plek waar de spelers zich bevinden ten opzichte van het publiek etc.

Wat is hier nou politiek aan?

Theater zoals wij dat hebben omschreven is een realiteit voor de mensen die bij de voorstelling aanwezig zijn. Het besef dat die realiteit beïnvloedbaar is, dat het mogelijk is dat ter plekke commentaar te leveren, kan bijdragen tot het besef dat de realiteit buiten het theater ook beïnvloedbaar is. Theater kan als zodanig politiserend werken naar vorm en inhoud.

We wensen het publiek duidelijk te maken dat theater een onderdeel is van hun realiteit. Niet, zoals bijvoorbeeld Boal, door het theater onzichtbaar

te maken. Theater is een vak, een vaardigheid en draagt een element van spektakel in zich, dat als zodanig erkend dient te worden, zowel door de spelers als door het publiek. De spelers zijn initiatiefnemers in het gebeuren, en van manipulatie is alleen daarom al sprake. Doe manipulatie kan echter wel doorzichtig gemaakt worden, en de acteurs zullen bij een dergelijke manier van theater maken dubbel kwetsbaar zijn: Zowel in de rol die ze spelen, als wat betreft de manier waarop ze hem spelen.

Laat dit geschrijf a.u.b. niet leiden tot een nieuw model dat we ons als een nieuw keurslijf zouden moeten aantrekken, maar zie het als een veranderbaar, riskante en dus levende richting, volgens welke het theater zich kan ontwikkelen.

De werkelijkheid, de bijbel, Marx, wijzelf, alles is op verschillende manieren te interpreteren, en een interpretatie is mettertijd ook nog eens veranderbaar. Onze interpretatie van de werkelijkheid, onze keuze daaruit bij het maken van een stuk zijn bepaald door onze ervaringen en achtergronden en onze overtuigingen. Inzicht in andere interpretaties van de werkelijkheid is nuttig en nodig. Zowel om als theatermakers je keuzes te bepalen, als ook om je af te kunnen zetten zonder die andere interpretaties domweg te negeren.

DE TAFEL VAN BEZUINIGING.

Proloog speelt al sinds 1969 discussieprogramma's over het onderwijs voor een publiek van onderwijzers, studenten van pedagogische opleidingen en ouders, die bij het onderwijs betrokken willen worden. Met die discussieprogramma's proberen we steeds aan te sluiten bij actuele discussies die in het onderwijs zelf leven. In 13 jaar zijn dat geweest: de discussies

- Over disciplineren,
- over de kansen van kinderen uit arbeidersmilieu's,
- over ouderparticipatie,
- over hoe de belangen van het bedrijfsleven in het onderwijs gediend worden,
- over de noodzaak van politieke vorming van kinderen,
- over de positie van meisjes en vrouwen in het onderwijs,
- over de manier waarop het onderwijs homoseksualiteit negeert, e.a.

Het onderwijsstuk, dat Proloog dit seizoen speelt staat in het kader van de bezuinigingen. In de voorbereidingsfase hebben we intensief contact gehad met mensen die werken in allerlei soorten onderwijs. We liepen stage en voerden gesprekken, zowel met leerkrachten als studenten. Elk gesprek liep onvermijdelijk uit op de bezuinigingen en de gevolgen daarvan voor hun school of instituut en voor hen persoonlijk. Daarbij ging het niet alleen over arbeidsplaatsen, over 'inleveren' van faciliteiten of over de kwaliteit van het onderwijs die wordt aangetaast, maar ook over de emotionele gevolgen: democratische verhoudingen in een schoolteam die verstoord worden, jonge enthousiaste leerkrachten die als eerste worden ontslagen, studenten die geen uitzicht hebben op werk na hun opleiding, en bovenal de vermoeidheid, de moedeloosheid na de akties: Wat hebben die nou eigenlijk opgeleverd? Wat is de zin van al onze inspanningen? Wat is de zin van ons werk? Veel van de informatie uit al deze gesprekken is terug te vinden in het stuk. Voor ons, de makers van "De Tafel van Bezuiniging", ligt hier een wrange overeenkomst met onze eigen situatie: Proloog heeft bet afgelopen seizoen gewerkt, plannen gemaakt en gespeeld onder de konstante dreiging wegbezuinigd te worden door een ander ministerie. Er zijn akties gevoerd, door onszelf, door ons publiek. Er is steun toegezegd en verleend - ook door politieke partijen. Uiteindelijk hebben de politici beslist dat Proloog per 1 september moet worden opgeheven.

In ieder geval tot die datum spelen we de Tafel van Bezuiniging en de andere stukken die Proloog op het repertoire heeft, door. Op 27 augustus zal het bestaan van Proloog met een grote manifestatie in Eindhoven worden afgesloten.

Terug naar de Tafel van Bezuiniging: De personages in het stuk zijn figuren

uit het onderwijs. Ze geven allemaal - nog - les. Ze praten en handelen vanuit verschillende achtergronden. Ze hebben hun eigen gektes, hun sympathieke en onsympathieke kanten, hun eigen vragen en problemen en hun eigen gelijk. Wat het publiek over hen (hun ideeën, hun karakter, hun werk) te weten komt hangt voor een deel af van de aktiviteit van het publiek zelf. Net zomin als er sprake is van complete, afgeronde personages, is er sprake van een tekst die van begin tot eind is uitgeschreven en ingestudeerd.

Wat je ziet en hoort is een forum, dat na een valse start regelmatig uit de hand loopt. Het forum gaat over onderwijs. Het stuk gaat dus over een forum dat gaat over onderwijs. Tussen de speelscenes door is 'de beurt' aan het publiek om vragen te stellen en met de forumleden, of onderling, in diskussie te gaan.

Uit de ervaringen die we tot nu toe hebben opgedaan blijkt dat een deel van de toeschouwers door deze vorm van theater in verwarring wordt gebracht: Spelen ze nou of is het echt? Zal ik zelf meespelen, serieus in diskussie gaan of m'n mond houden? Sommige mensen zijn heel enthousiast over deze verwarring. Andere weten er niet goed raad mee. Misschien is het een troost om te horen dat die verwarring wederzijds is. Ook de spelers balanceren regelmatig op de grens van toneel en werkelijkheid. Het spelen van deze rollen vereist naast een vermogen tot improvisatie een uitgebreide kennis van de stand van zaken in het onderwijs. Elke voorstelling verloopt anders. Elk publiek is op een andere manier betrokken bij het onderwijs, stelt andere vragen, neemt andere forumleden onder vuur etc. De personages stellen de spelers soms voor grote problemen, het publiek doet dit soms ook, en het is wel gebeurd dat de voorstelling door een opeenstapeling van verwarringen danig uit de hand liep. De manier van theater maken waar we voor gekozen hebben is dus niet zonder risico's. De confrontatie met het publiek in deze vorm is een meestal verrassend, soms zenuwslopend onderzoek naar de grenzen van theater. Wij vinden het spannend om zo te spelen en we hopen natuurlijk dat de toeschouwers zich amuseren, zich aangesproken voelen en bewogen raken door wat zich afspeelt en in beweging komen -en blijven.

De tekst van de speelscenes is sinds de eerste keer dat het stuk gespeeld werd een paar keer veranderd. Het is niet gezegd dat het altijd zo gespeeld blijft worden als het nu gedrukt staat.

maart '83

* Een psychologisch doorleefde speelstijl, gericht op een zeer realistische weergave van de werkelijkheid.